

dr Leszek Waga

Uniwersytet Opolski

e-mail: lwaga@uni.opole.pl

<https://orcid.org/0000-0002-2159-5950>

O sposobach nazwania naukowej wiedzy o rodzinie w kontekście jej pedagogicznego profilu

ON THE WAYS OF NAMING SCIENTIFIC KNOWLEDGE ABOUT THE FAMILY
IN THE CONTEXT OF ITS PEDAGOGICAL PROFILE

Summary

The main objective of this article is to demonstrate the significance of metatheoretical discourses in the field of pedagogy for establishing the foundations of family studies. The background for these analyses is a discussion of methods for naming scientific knowledge generated by this field. The first section is devoted to the concept of family studies in terms of administrative solutions. The second section contains meta-theoretical analyses of the concept of "family sciences," as well as references to analogous discussions concerning the understanding of the term "education sciences." The third section presents variant definitions of scientific knowledge about the family, together with a critical discussion. The fourth section presents a proposal for the pedagogical profiling of metatheoretical reflections conducted in family studies.

Keywords: family studies; educational sciences; metatheory of pedagogy; intradisciplinary research; interdisciplinary research

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest ukazanie znaczenia, jakie mogą mieć metateoretyczne dyskursy prowadzone w obszarze pedagogiki dla poszukiwania podstaw nauk o rodzinie. Tłem tych analiz są dyskusje na temat sposobów nazwania naukowej wiedzy wytwarzanej przez te nauki. Pierwszy punkt jest poświęcony pojęciu nauk o rodzinie w aspekcie rozwiązań administracyjnych. W drugim punkcie zawarto analizy o charakterze metateoretycznym dotyczące pojęcia nauk o rodzinie, a także odwołanie do analogicznych dyskusji odnoszących się do rozumienia wyrażenia „nauki o wychowaniu”. W punkcie trzecim zostały ukazane warianty określania naukowej wiedzy o rodzinie wraz z ich krytycznym omówieniem. Natomiast w punkcie czwartym zaprezen-

towno postulat pedagogicznego sprofilowania refleksji metateoretycznych, które są prowadzone w naukach o rodzinie.

Słowa kluczowe: nauki o rodzinie; nauki o wychowaniu; metateoria pedagogiki; badania intradyscyplinarne; badania interdyscyplinarne

Wstęp

Rodzina rozumiana jako najmniejsza/podstawowa komórka społeczna, podstawowa/mała grupa społeczna, mała grupa pierwotna, grupa wychowawcza/społeczno-wychowawcza, grupa osób, środowisko wychowawcze, zbiorowość ludzi, połączenie osób, instytucja społeczna, samokreujący się, odtwarzający i modyfikujący układ czy też wspólnota¹ jest przedmiotem rozbudowanej wiedzy naukowej, przypisanej do – ogólnie i wstępnie na tym etapie rozważań nazwanych – nauk o rodzinie. Jednak posługiwanie się zarówno nazwą „rodzina”, jak i „nauki o rodzinie”, ze względu na niejednoznaczność ich zakresów i pojawiające się postulaty stosowania nazw alternatywnych, stwarza niejasności, komplikując nie tylko proces badań naukowych, ale także ustrukturyzowanie wytworzonej wiedzy naukowej odnoszącej się rodziny.

Pomijając szeroką dyskusję na temat różnych sposobów definiowania terminu „rodzina”, odnotowuje się apele o całkowite zaniechanie stosowania tej nazwy bądź zastępowania jej innymi, np.: formą w liczbie mnogiej – „rodziny” lub „życie rodzinne” albo „post-rodzinna rodzina”². Podobnie wyrażenie „nauki o rodzinie” nie posiada ściśle określonego pola semantycznego. Do tego dochodzą jeszcze kwestie translatorskie i związane z nimi odmienne tradycje językowe, a także specyficzne walory etymologiczne polskiego słowa „rodzina”. I na koniec czynnikami komplikującymi precyzowanie pojęcia nauk o rodzinie są zmieniające się rozstrzygnięcia administracyjne w zakresie

1 J. Brągiel, *Rodzina – przemiany definicyjne*, w: *Pedagogika społeczna. Spotkania, trwanie i zmienność, pogranicza*, red. A. Walczak, L. Telka, M. Granosik, Łódź 2020, s. 103–113, <https://doi.org/10.18778/8142-778-4.08>; D. Opozda, *Pedagogika rodziny – refleksja nad konceptualizacją przedmiotu poznania*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 1: *Familiologia*, red. M. Marczewski i in., Gdańsk 2016, s. 41–51.

2 A. Kwak, *Od rodziny nuklearnej Talcotta Parsonsa do wielości form życia rodzinnego współczesnie*, „Roczniki Nauk Społecznych”, 11(47) (2019), nr 4, s. 135, <http://dx.doi.org/10.18290/rns.2019.47.4-7>. Ostatnie określenie (*post-familial family*) Anna Kwak zaczerpnęła z książki Ulricha Becka i Elisabeth Beck-Gernsheim. Autorzy ci, analizując współczesne formy rodziny, dostrzegli odchodzenie od pojmowania jej w kategoriach wspólnoty potrzeb (*community of need*) na rzecz wybieralnego powinowactwa z wyboru (*elective affinities*). U. Beck, E. Beck-Gernsheim, *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*, London-Thousand Oaks-New Delhi 2002, s. 85–86.

ustalania obszarów, dziedzin i dyscyplin naukowych w strukturze nauki polskiej oraz ich osobliwe różnice względem wykazów europejskich.

Opisana sytuacja nie jest charakterystyczna wyłącznie dla nauk o rodzinie³. Ponieważ jednak „jednym z istotnych problemów każdej dyscypliny wiedzy jest odkrywanie własnej istoty lub też specyfiki”⁴, dlatego pożyteczną będzie refleksja nad sposobem nazywania naukowej wiedzy o rodzinie. Racją wzmacniającą uzasadnienie podjęcia się tego zadania jest stwierdzenie, że

kluczowe terminy pewnej nauki nie są nigdy konwencjonalnymi etykietkami, używanymi czysto instrumentalnie w badaniach naukowych, gdyż kryją się za nimi określone przedrozumienia oraz założenia teoretyczne co do natury badanych zjawisk (założenia ontologiczne) i metody ich badania (założenia epistemologiczno-metodologiczne)⁵.

Ponadto

tworzenie języka typowego dla perspektywy określającej optykę oglądu rzeczywistości danej dziedziny nauk jest jednym z fundamentalnych wyróżników decydujących o specyfice i odrębności względem innych nauk⁶.

Głównym celem artykułu jest ukazanie znaczenia, jakie mogą pełnić metateoretyczne dyskursy prowadzone w obszarze pedagogiki dla poszukiwania podstaw nauk o rodzinie. Natomiast tłem tych analiz będą dyskusje na temat sposobów nazwania naukowej wiedzy wytwarzanej przez te nauki. Pierwszy punkt rozważań zostanie poświęcony pojęciu nauk o rodzinie w aspekcie rozwiązań administracyjnych. W drugim punkcie będą zamieszczone analizy o charakterze matateoretycznym dotyczące pojęcia nauk o rodzinie, odwołujące się do analogicznych dyskusji odnoszących się do rozumienia wyrażenia „nauki o wychowaniu”, a także do kwestii jedności i wielości nauk o rodzinie oraz interdyscyplinarności i intradyscyplinarności badań. W punkcie trzecim będą ukazane różne, alternatywne warianty określania naukowej wiedzy o rodzinie wraz z ich krytycznym omówieniem. Natomiast w punkcie ostatnim, czwartym, zostanie zaprezentowany postulat pedagogicznego sprofilowania refleksji metateoretycznych, które są prowadzone w naukach o rodzinie.

3 Podobne problemy można dostrzec w naukach o religii czy w naukach o wychowaniu. Zob. A. Bronk, *Podstawy nauk o religii*, Lublin 2003, s. 29–33; B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne”, 1 (2015), nr 1, s. 14–41.

4 M. Nowak, *Pedagogiczny profil nauk o wychowaniu. Studium z odniesieniami do pedagogiki pielęgniarstwa*, Lublin 2012, s. 5.

5 A. Bronk, *Podstawy nauk o religii*, s. 29.

6 A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” w systemie nauki polskiej. Wstęp do dyskursu o dziedzinie i dyscyplinach naukowych, „Family Forum”, 2023, s. 526, <https://doi.org/10.25167/FF/5063>.

Rozważania będą przeprowadzone przy zastosowaniu metody analizy i krytyki piśmiennictwa, rozumianej także jako metoda analizy literatury przedmiotu. Metoda ta umożliwia ukazanie nowego problemu badawczego w świetle dotychczasowej wiedzy⁷. Poprzez analizę oraz interpretację studiów literaturowych (*literature research*) metoda ta umożliwia wypracowanie postulatów odnoszących się bądź do sposobu opracowania norm metodologicznych, bądź do wskazywania reguł postępowania badawczego⁸.

1. Administracyjne usytuowanie nauk o rodzinie

Zatwierdzenie kierunku studiów nauki o rodzinie, które dokonało się w Polsce w 1995 roku, można uznać za początek procesu akademizacji tego obszaru wiedzy⁹. Wraz z tym faktem rozpoczęły się dyskusje na temat możliwości utworzenia dyscypliny naukowej o tej samej nazwie, czemu nie przeszkadzały stwierdzenia, że „nauki o rodzinie należą do nauk interdyscyplinarnych”¹⁰.

Umiejscowieniu nauk o rodzinie w strukturze nauki polskiej towarzyszyła wyjątkowa zmienność. W Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych omawiana dyscyplina została przyporządkowana do dziedziny nauk humanistycznych, a dziedzina ta wraz z dziedziną nauk teologicznych stanowiła obszar nauk humanistycznych. W kolejnym Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych termin „nauki o rodzinie” nie występuje. Klasyfikacja dziedzin i dyscyplin tam zaprezentowana jest podobna do klasyfikacji dokonanej przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD). W dokumencie OECD zatytułowanym *Revised Fields of Science and Technology* nauka o rodzinie (ang. *Family studies*) jest zaliczana do problemów społecznych (*social topics*), które wraz z socjologią,

7 J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 103.

8 K. Duraj-Nowakowa, *Studiowanie literatury przedmiotu*, Kraków 2012, s. 192–252.

9 Na analogiczny proces w pracy socjalnej wskazała Ewa Kantowicz, wymieniając obok akademizacji także procesy instytucjonalizacji i dyscyplinaryzacji, stanowiące rezultat rozwoju trzech swoistych paradygmatów pracy socjalnej, określanych odpowiednio jako: profesja, działalność społeczna i nauka. E. Kantowicz, *Praca socjalna w Europie. Inspiracje teoretyczne i standardy kształcenia*, Olsztyn 2008, s. 100.

10 M. Ozorowski, *Historia starań o utworzenie dyscypliny nauki o rodzinie w Polsce*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 79–80. Podobnie A. Zellma, *Kształcenie na kierunku nauki o rodzinie w kontekście współczesnej polskiej polityki społecznej*, „Studia Warmińskie”, 54 (2017), s. 220–221, <https://doi.org/10.31648/sw.68>.

demografią, antropologią i etnologią stanowią dyscyplinę o nazwie socjologia. Socjologia natomiast z kilkoma innymi dyscyplinami (m.in. z naukami o edukacji) tworzy dziedzinę nauk społecznych (*social sciences*)¹¹. I wreszcie aktualnie obowiązujące Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych znacząco zmieniło usytuowanie nauk o rodzinie, czyniąc z nich odrębną dyscyplinę naukową i zaliczając – jako jedyne – do dziedziny nauk o rodzinie¹².

Nauki o rodzinie decyzjami administracyjnymi były zatem zaliczane do nauk humanistycznych (od 2011 roku) i społecznych (od 2018 roku), a obecnie (od 2022 roku) stanowią samodzielną dyscyplinę. Pośród tych zmian trudno nie odnotować faktu, że zakres wiedzy nauk o rodzinie był dotychczas w jakiejś mierze tradycyjnie integrowany przez pedagogikę rodziny (jako subdyscyplinę charakteryzującą się związkami intrapedagogicznymi i interpedagogicznymi, czy wreszcie interdyscyplinarnymi w wymiarze prowadzonych badań¹³), ale był także chętnie kolonizowany przez inne dyscypliny¹⁴.

Opisana zmienność jest zapewne wyrazem poszukiwania przez nauki o rodzinie własnego, specyficznego statusu metateoretycznego i metodologicznego¹⁵. Natomiast poszukiwanie jednej, dominującej perspektywy (np. socjologicznej czy teologicznej) skutkuje swoistym fragmentaryzmem w prezentacji wyników badań, nieuwzględnianiem pełnego kontekstu badanej rzeczywistości, możliwymi nadinterpretacjami czy wadliwością metodologiczną¹⁶.

11 Organisation for Economic Co-operation and Development, *Revised Fields of Science and Technology*, 2007, s. 10, <https://web.archive.oecd.org/2012-06-15/138575-38235147.pdf> [dostęp 6.10. 2025].

12 Powyższe rozporządzenie w 2023 roku zostało zmienione, lecz dokonane korekty nie obejmowały nauk o rodzinie.

13 M. Parzyszek, *Pedagogika rodziny jako subdyscyplina pedagogiczna o charakterze teoretycznym i empirycznym. Z doświadczeń Instytutu Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, „Roczniki Pedagogiczne”, 12(48) (2020), nr 4, s. 10, <https://doi.org/10.18290/rped20124-1>.

14 Por. L. Waga, *Pojęcie interdyscyplinarności w pracy socjalnej. Integrująca rola pedagogiki w budowaniu teorii pracy socjalnej*, „Viae Educationis. Studies of Education and Didactics”, 2 (2023), nr 4, s. 45–46, <https://doi.org/10.15804/ve.2023.04.05>.

15 Pojęcie statusu metateoretycznego dyscypliny w niniejszym artykule jest związane z funkcjami badań metateoretycznych, których celem jest identyfikacja zewnętrznych i wewnętrznych kryteriów autonomii danej nauki. Kryteriami zewnętrznymi są „odrębne: nazwa, dzieje, jednostki administracyjne, naukowcy, dorobek naukowy oraz społeczne zapotrzebowanie na prowadzenie określonego typu badań. [Kryteriami wewnętrznymi] są: przedmiot i cel badań, metody badawcze, język, struktura wiedzy naukowej, tezy i problematyka bazowa” (P. Magier, *Metateoria pedagogiki chrześcijańskiej*, Lublin 2019, s. 35–36).

16 A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w *systemie nauki polskiej*, s. 521.

2. Nauki o rodzinie w świetle rozważań metateoretycznych

Utworzenie kierunku studiów o nazwie nauki o rodzinie oraz procesy administracyjnego osadzenia tych nauk w strukturze dziedzin i dyscyplin naukowych stały się impulsem do namysłu nad ich statusem naukowym, a przede wszystkim nad ich metodologicznymi podstawami. Kwestie te – za Stanisławem Palką – można uznać za problem metateoretyczny w tym znaczeniu, że analizy badawcze są dokonywane w tym przypadku nie w obrębie określonej dyscypliny, ale nad tą dyscypliną¹⁷.

Abstrahując od administracyjnych decyzji, należałoby zadać pytanie o sposoby rozumienia pojęcia nauk o rodzinie, mając na uwadze jedynie wewnętrzną (przedmiotową) charakterystykę zakresu wiedzy tak określanej. Do wykonania tego zadania niech posłuży zastosowanie swoistego eksperymentu myślowego, którego rezultatem byłoby ukazanie różnych wariantów rozumienia nauk o rodzinie przez pryzmat podobnych analiz dotyczących nauk o wychowaniu.

Nauki o wychowaniu – zgodnie z analizami zaprezentowanymi przez Bogusława Śliwerskiego – można ujmować na trzy sposoby jako: (1) samodzielną, odrębną dyscyplinę – naukę o wychowaniu, wypracowującą jedynie zdania opisowe, (2) naukę metateoretyczną oraz (3) naukę nauk o wychowaniu¹⁸.

Pierwsze rozumienie nauki o wychowaniu jest związane z dyskusją nad możliwością jednoczesnej obecności zdań opisowych i normatywnych w pedagogice. Bogusław Śliwerski przywołał tu krytykowane przez Bogdana Suchodolskiego stanowisko, w myśl którego, w imię pozytywistycznych koncepcji nauki, próbowano podzielić wiedzę o wychowaniu na sprawozdawczą i postulatywną (ustalającą reguły lub zasady działania wychowawczego). Nauka o wychowaniu miałaby spełniać funkcję wiedzy opisowej, natomiast pedagogika przekazywałaby wiedzę o charakterze wartościująco-normatywnym. Taką koncepcję podziału wiedzy o wychowaniu na naukę o wychowaniu i pedagogikę B. Suchodolski uznał za niemożliwą¹⁹. Śliwerski wpisał ten problem w dylemat między posługiwaniem się w pedagogice metodologią nauk społecznych a przyjmowaniem założeń metodologii nauk humanistycznych, konkludując, że w praktyce badawczej pedagogdzy przezwyciężają ten problem integrując oba podejścia badawcze²⁰. Warto tu jednak odnotować fakt (który pozostanie nie bez znaczenia dla dalszych analiz), że nazwa takiej nauki deskryptywnej o wychowaniu występuje w liczbie pojedynczej – „nauka o wychowaniu”.

17 S. Palka, *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańsk 2006, s. 21–27.

18 B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, s. 21–34.

19 B. Suchodolski, *Trzy pedagogiki*, Warszawa 1970, s. 5–6.

20 B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, s. 24.

Drugie rozumienie nauki o wychowaniu traktuje ją jako subdyscyplinę lub metapedagogikę, której zadaniem jest badanie wszelkiej wiedzy pedagogicznej w celu poszukiwania dla wszystkich subdyscyplin pewnych prawidłowości, zasad lub norm. Bogusław Śliwerski stwierdził, że ujmowanie metateoretyczności w tym znaczeniu zaproponował S. Palka. Autorem innej propozycji tak pojmowanych nauk o wychowaniu – którą przywołał B. Śliwerski – jest Andrzej M. de Tchorzewski. Metateoria – skrótowo ujmując – miałyby budować ontologiczne i epistemologiczne podstawy badań pedagogicznych i służyłaby dialogowi między subdyscyplinami pedagogicznymi. Wreszcie odwołując się do rozważań Lecha Witkowskiego, B. Śliwerski wskazał, że w takim rozumieniu nauka o wychowaniu ma

powracać do filozoficznych przesłanek teorii i praktyk pedagogicznych oraz uświadamiać warunki generujące wiedzę i doświadczenie minionych pokoleń. Jej zadaniem jest także opracowywanie swoistej metateorii wychowania, zdefiniowanie miejsca pedagogiki pośród innych nauk, sformułowanie fundamentalnej bazy pojęciowej, umożliwiającej opis rzeczywistości wychowawczej oraz dialog interdyscyplinarny o istocie podstawowych dla niego procesów. W obszarze swoich dociekań podejmuje również wybrane zagadnienia metodologiczne, antropologiczne, aksjologiczne, etyczne, estetyczne i prakseologiczne²¹.

Porównując powyższe stanowiska, wydaje się, że propozycja metateorii S. Palki odnosiłaby się przede wszystkim do zagadnień metodologicznych. Taka metateoria badałaby wiedzę pedagogiczną jako wiedzę, analizując i opisując sam proces jej budowania. Nie byłaby to więc próba tworzenia jednej metateorii wychowania (w tym także metateorii w obrębie jednego prądu nauki o wychowaniu), lecz metateorii pedagogiki. Trudno też nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że

istnienie w ponowoczesnym społeczeństwie różniących się paradygmatów sprawia, że nie jest możliwe uporządkowanie racjonalności w formie jakiejś metanarracji, a skoro tak, to poszczególne paradygmaty muszą sytuować się pośrodku wielości innych i zrezygnować ze swoich roszczeń do wyłączności²².

Z drugiej jednak strony, trudno chyba zaprzeczyć twierdzeniu, że te paradygmaty można w przestrzeni nauki identyfikować i opisywać i że tym zadaniem mogłaby się zajmować tak pojęta metateoria. Innymi słowy, trudności w stworzeniu metateorii wychowania nie muszą oznaczać trudności w budowaniu metateorii pedagogiki. Przy tej okazji należy wspomnieć, że prezentowane w tym artykule analizy wpisują się w obszar badań metateoretycznych właśnie w rozumieniu zaproponowanym przez S. Palkę.

21 B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, s. 27. Tam również znajdują się odwołania do publikacji L. Witkowskiego i Henry'ego A. Giroux.

22 B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, s. 35–36.

Trzecie rozumienie nauk o wychowaniu nazwane zostało „nauką nauk o wychowaniu”. W tym znaczeniu mocno podkreśla się konieczność podejścia interdyscyplinarnego i wieloparadygmatycznego, z zachowaniem refleksyjnego charakteru takich nauk w wyniku włączania do nich różnych teorii pedagogicznych, socjologicznych czy psychologicznych, korzystania z wielu dyscyplin nauk humanistycznych i społecznych, a nawet medycznych i technicznych. Taka nauka powinna także swoje badania koncentrować wokół poszukiwania filozoficznego sensu wychowania, zapewniając przy tym pluralizm światopoglądowy w dociekaniach humanistycznych i społecznych. Byłaby to nauka budująca syntezy nieabsolutne, która „integrując chwilową wielość-w-chwilową-jedność”, nie niszczyłaby „wielości skonfliktowanych dyskursów”²³.

Tak zrekonstruowaną mapę rozumienia nauk o wychowaniu można teraz wykorzystać w pytaniu dotyczącym nauk o rodzinie, mając na uwadze dotychczasowy ich rozwój.

Praktyka uprawiania tych nauk uprawnia do stwierdzenia, że nie są one pojedynczą nauką pełniącą funkcję deskryptywną (por. pierwsze rozumienie nauk o wychowaniu), nie są także swoistą metanarracją czy metateorią o charakterze metodologicznym (por. drugie rozumienie nauk o wychowaniu), natomiast od samego początku swojego powstawania stanowią pewien zespół różnych gałęzi wiedzy. Wskazuje się bowiem w ich obszarze na: socjologię rodziny, pedagogikę rodziny, psychologię rodziny, politykę rodziny, prawo rodzinne, ekonomię, medycynę, filozofię czy teologię małżeństwa i rodziny oraz inne²⁴. Dlatego też można wyróżnić wiele specjalizacji w naukach o rodzinie ze względu na obszar wiedzy lub dyscypliny²⁵.

Różnorodność dyscyplin i związana z tym wielość pól i perspektyw badawczych rodzi potrzebę integrowania „chwilowej wielości w chwilową jedność”, która mogłaby się materializować w „wielodyscyplinarnych projektach badawczych ogniskowanych na środowisko życia rodzinnego”²⁶. I dlatego „konwergencja dotychczasowego dorobku naukowego wyrosłego z odrębnych dyscyplin i subdyscyplin nauki jest niewątpliwie

23 B. Śliwerski, *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, s. 34. Pojęcia wyróżnione w cudzysłowie pochodzą z tekstu Krzysztofa Kościuszki, cytowanego przez B. Śliwerskiego. Zob. K. Kościuszko, *O pluralizmie filozofii – polemika z Lyotardem*, w: *Pluralizm filozofii. Filozofia wobec pluralizmu*, red. S. Richert, Olsztyn 2006, s. 39–45.

24 Z. Kawczyńska-Butrym, *Familiologia – przedmiot, zakres i metodologia badań*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 169; A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” w systemie nauki polskiej, s. 528; A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” – racja istnienia w świetle społecznych potrzeb XXI wieku. „NoR” – autonomia dziedziny, „Family Forum”, 2024, s. 591, <https://doi.org/10.25167/FF/5539>.

25 Zestawienie takie można znaleźć w B. Śliwerski, E. Wnuk-Lipiński, *Nauki o rodzinie*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 103.

26 A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” w systemie nauki polskiej, s. 528.

jednym z wyzwań stawianych nowej dziedzinie nauk o rodzinie²⁷. Stan ten sprawia, że nauki o rodzinie mogłyby być rozumiane jako swoista nauka nauk o rodzinie, analogicznie do nauki nauk o wychowaniu.

Warto przypomnieć, że podkreślana wielość nauk o rodzinie skoncentrowanych wokół jednej dyscypliny znalazła swój wyraz w nazwach wprowadzonego kierunku studiów, a potem w wykazach dyscyplin z lat 2011 i 2022. Nazwa ta przybierała postać liczby mnogiej („nauki o rodzinie”).

Natomiast w klasyfikacji OECD funkcjonuje nazwa *family studies*, która w polskim tłumaczeniu, dostępnym między innymi na stronach internetowych Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, występuje w liczbie pojedynczej „nauka o rodzinie” i jest wraz ze studiami nad płcią (*women's and gender studies*), problemami społecznymi (*social issues*) i pracą socjalną (*social work*) zaliczana – jak już wspomniano – do problemów społecznych (*social topics*), ułożonych w socjologii²⁸. Wydaje się więc, że taki projekt nauki o rodzinie traktuje ją jako pojedynczą subdyscyplinę, spełniającą (podobnie jak socjologia) funkcję deskryptywną. Nauka ta zatem, pod względem swojego statusu epistemologicznego i metodologicznego, posiadałaby cechy podobne do nauki o wychowaniu w pierwszym rozumieniu.

Kwestia nazwania zakresu wiedzy o rodzinie w takim przypadku jest zagadnieniem kluczowym. Rozwiązanie tego problemu dotyczy fundamentalnych tematów, nie tylko wielości czy jedności nauk o rodzinie, ich liczby czy założeń teoriopoznawczych i metodologicznych, a nawet antropologicznych, ale nade wszystko ich dalszego rozwoju jako kierunku studiów i dyscypliny naukowej.

3. Sposoby nazywania naukowej wiedzy o rodzinie

Problem wyboru polskiej nazwy dla całego kompleksu wiedzy ogniskującej się wokół zagadnień rodziny nie jest nowy. Ze szczególną intensywnością pojawił się na początku XXI wieku, a głównym miejscem debat stało się w 2006 roku czasopismo „Studia nad Rodziną”²⁹.

27 A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” – racja istnienia, s. 591.

28 Wykaz dziedzin nauki i technik według klasyfikacji OECD, <https://nawa.gov.pl/images/Liste-OECD---PL.docx.pdf> [dostęp: 6.10.2025].

29 K. Majdański, *Głos w dyskusji nt. terminu „familiologia” jako określającego zespół nauk o rodzinie*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 183–186; S. Majdański, *Rodzina jako kategoria naturalna i przedmiot badań oraz studiów w polskiej tradycji (szkielet naukoznawczy)*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 171–181; B. Mierzwiński, *Głos w dyskusji na konferencji naukowej „Familiologia w systemie nauk”*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 187–188.

Określeniami nadawanymi naukowej wiedzy o rodzinie w literaturze przedmiotu (wskazanej w bibliografii do niniejszego artykułu) są następujące terminy: „nauki o rodzinie”, „nauka o rodzinie”, „familiologia”, „nauki familiologiczne”, „rodzinoznawstwo”, „studia nad rodziną”, „studia familiologiczne”, „badania rodziny”, „badania nad rodziną”, „badania *familiologiczne*”.

Pomijając nazwę „nauki familiologiczne”³⁰, która jest pleonazmem, a także wszystkie te określenia, które zawierają wyraz „studia” i „badania” (gdyż w polskim nazewnictwie dyscyplin zasadniczo terminy te nie są stosowane), dyskusje nad nazewnictwem naukowej wiedzy o rodzinie koncentrują się głównie wokół dwóch kwestii: (1) umieszczania w nazwie wyrazu „rodzina” albo „familia”; (2) stosowania na określenie tej wiedzy liczby pojedynczej albo mnogiej. W procesie dyscyplinaryzacji i akademizacji nauk(i) o rodzinie nie może zabraknąć odpowiedzi na powyższe pytania, gdyż proponowane określenia mogą okazać się ważne nie tylko dla obrony pojęć zakorzenionych w kulturze polskiej, w dyskursie społecznym i w nauce, lecz także dla obrony samej rodziny jako podstawowej wspólnoty, grupy i instytucji społecznej.

Próbując odpowiedzieć na zadane pytania, należy mieć na uwadze kilka kwestii. Po pierwsze, stosowanie liczby pojedynczej: „nauka o rodzinie”, względnie „familiologia”, nie uwzględnia całej złożonej struktury nauk o rodzinie. Jest to bowiem

zespół nauk o różnej skali źródeł i metod: od nauk opartych na Objawieniu poprzez nauki filozoficzne do nauk szczegółowych [...], posługujących się jednak właściwymi sobie metodami (jak np. psychologia, socjologia, pedagogika, biologia i inne)³¹.

Po drugie, nazwa w liczbie mnogiej „nauki o rodzinie” akcentuje potrzebę interdyscyplinarności badań i konieczność uwzględnienia wzajemnych relacji pomiędzy naukami. Przyjęcie perspektywy interdyscyplinarnej (określanej nawet jako zasada interdyscyplinarności w systemie nauk o rodzinie³²) wyklucza tendencje demarkacjonistyczne i umożliwia dynamiczne rozumienie nauki, w której dochodzi do transmisji terminów, metod i form poznania, tak, aby najskuteczniej ująć przedmiot nauki³³.

Po trzecie, używanie liczby pojedynczej może – podobnie, jak miało to miejsce w pierwszym z przytoczonych znaczeń „nauki o wychowaniu” – skłaniać do traktowania jej wyłącznie jako wiedzy opisowej lub też być zachętą do podejmowania prób zdominowania wszystkich nauk o rodzinie przez jedną już ugruntowaną dziedzinę wiodącą. Tendencja ta jest bardzo wyraźna w klasyfikacji OECD, gdzie nadrzędną

30 Zob. S. Majdański, *Rodzina jako kategoria naturalna*, s. 174–175, 177.

31 K. Majdański, *Głos w dyskusji*, s. 184.

32 J. Kłys, *Nauki o rodzinie*, „Studia nad Rodziną”, 5 (2001), nr 1, s. 40–42.

33 S. Majdański, *Rodzina jako kategoria naturalna*, s. 175.

i zapewne integrującą funkcję przyznano socjologii. Podobny projekt rozumienia nauk o rodzinie jest zgłaszany na gruncie teologii, a racją do teologicznego zorientowania tych nauk miały być dla nich inspirujący je charakter Objawienia³⁴.

Po czwarte, proponowany termin „familiologia” przez długi czas uchodził za neologizm niezrozumiały na gruncie nauki polskiej³⁵. Jest to nazwa jednowyrazowa i dlatego praktyczna w użyciu, a jednak – co zauważają językoznawcy – sztuczna, będąca zbitką niehomogeniczną łacińsko-grecką (*familia* – z łac. rodzina; *logos* – z gr. słowo)³⁶.

Po piąte, inną jednowyrazową nazwą proponowaną na określenie wiedzy naukowej o rodzinie jest „rodzinoznawstwo”. Jednakże wątpliwości w korzystaniu z tego terminu – przez analogię do religioznawstwa – można upatrywać w uwagach wyrażanych przez Zofię J. Zdybicką, iż takie określenia sugerują „jeden typ wiedzy i jednorodne poznanie”³⁷. Andrzej Bronk dodał – także w odniesieniu do religioznawstwa – że stosowanie owego „-znawstwa” może oznaczać nauki empiryczne, a wykluczać filozofię i teologię³⁸ (co w przypadku rodzinoznawstwa byłoby pominięciem filozofii i teologii małżeństwa i rodziny).

Po szóste, w wyrażeniu „nauki o rodzinie” obecne jest polskie słowo „rodzina”. Wyraz ten ze względu na swoją specyficzną etymologię wskazuje na jedną z najistotniejszych cech rodziny, czyli na rodzenie – przekazywanie życia. I chociaż nawet w potocznym rozumieniu najważniejsze wydaje się przekazywanie życia duchowego, jako zasady integrującej rozwój człowieka, to jednak trudno pominąć kwestie przekazywania życia biologicznego i psychicznego, czyli prokreacyjną funkcję rodziny³⁹. Źródłostów słowa „rodzina” charakterystyczny dla języka polskiego i niektórych języków słowiańskich wskazuje na rodzinę jako kategorię biologiczną, w dosłownym i oryginalnym znaczeniu, a nie wtórnym, nadbudowanym czy poszerzanym. Warto tutaj dodać, że ten sam rdzeń posiada nie tylko czasownik „rodzić” i rzeczownik „rodzina”, lecz także rzeczowniki „ród” i „naród”. Są to bez wątpienia społeczności naturalne, któ-

34 T. Mazan, *Przedmiot formalny nauk o rodzinie w ujęciu interdyscyplinarnym*, „Studia nad Rodziną”, 16 (2012), nr 1–2, s. 99.

35 B. Mierzwiński, *Głos w dyskusji*, s. 187.

36 S. Majdański, *Rodzina jako kategoria naturalna*, s. 174.

37 Z.J. Zdybicka, *Czym jest religioznawstwo?*, „Roczniki Filozoficzne”, 35 (1987), z. 1, s. 288.

38 A. Bronk, *Podstawy nauk o religii*, s. 32–33. Zob. J. Kojkoł, *Religioznawstwo – drogi ku naukowości. Tradycja i nowoczesność. Ludzie, problemy, metody*, „Przegląd Religioznawczy”, 2024, nr 1, s. 170, <https://doi.org/10.34813/ptr/1.2024.11>.

39 F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002, s. 37–38.

re łączą więzy krwi i w których realizowane jest przekazywanie życia biologicznego – jedna z podstawowych ich funkcji⁴⁰.

Owo pierwotne i zawsze podstawowe znaczenie rodziny było szczególnie podkreślane w dawnych jej definicjach. Jan Szczepański pisał, że rodzina jest

jedyną grupą rozrodczą, tzn. grupą rozmnażającą się nie przez przyjmowanie członków z zewnątrz, lecz przez rodzenie dzieci, a więc jest grupą utrzymującą ciągłość biologiczną społeczeństwa. W rodzinie rodzą się nowi członkowie, którym rodzina przekazuje drogę dziedziczenia biologicznego cechy biologiczne gatunku. Drugie zadanie grupy polega na przekazywaniu dzieciom dziedzictwa kulturowego szerszych grup, takich jak [...] naród⁴¹.

Natomiast wyraz „familia” i jego znaczenie, znane już w starożytności, pomija ten egzystencjalny wymiar rodziny i związaną z nią wartość przekazywania życia. Ponadto pojęcie familii nie tylko w antycznym Rzymie, ale także w polskiej tradycji było znaczeniowo szersze od pojęcia rodziny. W Imperium Rzymskim mianem familii określano nawet gospodarstwo domowe, gdzie występowały nie tylko stosunki pokrewieństwa czy powinowactwa, ale także stosunki władzy między panem a służbą i niewolnikami⁴². Podobnie w Polsce familia oznaczała całą społeczność domową wraz ze służbą⁴³.

Wybór nazwy „nauki o rodzinie” można zatem uznać za ochronę specyficznego polskiego wkładu w sens rozumienia tej naturalnej wspólnoty życia. W pewnym sensie rozstrzygnięcie określania naukowej wiedzy o rodzinie wyrażeniem „nauki o rodzinie” jest na gruncie tych nauk spełnieniem postulatu ich użyteczności dla praktyki, wyrażanej poprzez „służbę” rodzinie. Budowanie wiedzy naukowej łączy się tutaj z „rozległym spektrum potrzeb w zakresie wzmacniania rozwoju rodziny”⁴⁴. Stosowanie terminu „rodzina” w przestrzeni naukowej jest bowiem jednym z elementów (1) obrony rodziny w spełnianiu jej naturalnych funkcji, (2) budowania respektu wobec rodzącego się życia ludzkiego oraz (3) ochrony jego przekazywania.

Mając na uwadze powyższe analizy, stosowanie nazwy „famiologia” mogłoby być ze względów praktycznych dopuszczane jako skrót myślowy. Zasadne wydaje się natomiast używanie w liczbie mnogiej nazwy „nauki o rodzinie”, aby podkreślić nie tylko potrzebę badań interdyscyplinarnych i konieczność ich integracji w tym

40 S. Majdański, *Rodzina jako kategoria naturalna*, s. 173. Por. B. Śliwerski, E. Wnuk-Lipiński, *Nauki o rodzinie*, s. 99.

41 J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, wyd. 2, Warszawa 1970, s. 299.

42 M. Żyromski, *Patriarchalna rodzina rzymska – mit czy rzeczywistość?*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, 18 (2007), s. 134–135.

43 I. Bielińska-Gardziel, *Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa 2009, s. 37; Z. Tysza, *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002, s. 21, 28–31, 54.

44 A. Żukiewicz, „Nauki o rodzinie” – racja istnienia, s. 589.

obszarze, ale także aby uwypuklić znaczenie integralnego podejścia do życia ludzkiego i jego rozwoju.

4. Propozycja pedagogicznego sprofilowania metateoretycznych dyskursów w naukach o rodzinie

Poszukiwanie odpowiedniej nazwy dla naukowej wiedzy o rodzinie i związane z tym analizy ujawniają szereg podobieństw pomiędzy pedagogiką a naukami o rodzinie. Podobieństwa te zostaną poniżej jedynie zasygnalizowane, gdyż każde z nich mogłoby być tematem odrębnego opracowania⁴⁵. Również przywoływane publikacje są jedynie tekstami przykładowymi, traktującymi o wspomnianych podobieństwach.

Pierwszym podobieństwem jest status obu dyscyplin. Są one określane mianem *in statu nascendi* – zarówno pedagogika (rodziny)⁴⁶, jak i nauki o rodzinie⁴⁷.

Drugim elementem wspólnym tych dyscyplin jest to, że mają stosunkowo szeroko rozwinięte badania nad własnym sposobem budowania wiedzy naukowej⁴⁸.

Trzecim punktem stycznym pedagogiki z naukami o rodzinie są postulaty wyrażające konieczność podejmowania badań interdyscyplinarnych i szeroko prezentowane w tych dyscyplinach zagadnienie nauk współpracujących z nimi⁴⁹.

Czwartą cechą charakteryzującą w specyficzny sposób obie nauki są ich cele i zadania, które wyrażane w triadzie: widzieć – oceniać – działać, określają ich profil

45 Por. L. Waga, *Paradygmaty badań w naukach o rodzinie w kontekście współczesnych dyskursów metodologicznych w pedagogice*, „Roczniki Pedagogiczne”, 17(53) (2025), nr 4, s. 13–14, <https://doi.org/10.18290/rped25174.1>.

46 M. Parzyszek, *Pedagogika rodziny jako subdyscyplina pedagogiczna*, s. 6; D. Opozda, *Pedagogiczna refleksja nad rodziną między dążeniem do integracji i specjalizacji wiedzy (na przykładzie rozwoju pedagogiki rodziny w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II)*, „Roczniki Pedagogiczne”, 12(48) (2020), nr 4, s. 19–20, <https://doi.org/10.18290/rped20124-2>.

47 B. Śliwerski, E. Wnuk-Lipiński, *Nauki o rodzinie*, s. 101.

48 D. Opozda, *Struktura i treść jednostkowej wiedzy o wychowaniu. Studium pedagogiczne wiedzy rodziców i jej korelatów*, Lublin 2012, s. 5–10; A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w systemie nauki polskiej, s. 518–519.

49 Z. Kawczyńska-Butrym, *Familiologia – przedmiot, zakres i metodologia badań*, s. 169; B. Śliwerski, E. Wnuk-Lipiński, *Nauki o rodzinie*, s. 103; B. Matyjas, *Pedagogika rodziny. Aktualna problematyka i nowe obszary badawcze*, „Studia z Teorii Wychowania”, 11 (2020), nr 2, s. 82–83, <http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.3650>; M. Nowak, *Pedagogiczny profil nauk o wychowaniu*, s. 165–188; D. Opozda, *Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny*, „Paedagogia Christiana”, 34 (2014), nr 2, s. 169–183, <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2014.029>.

jako dyscyplin opisowych, normatywnych i praktycznych⁵⁰. Zagadnienie to wpisuje się w szerszy kontekst relacji pomiędzy teorią a praktyką w tych dyscyplinach⁵¹, czy też realizacji połączonych ze sobą funkcji idiograficznej i nomotetycznej⁵².

Kolejną cechą są toczące się w tych dyscyplinach dyskursy na temat ujmowania przedmiotu badań, zwłaszcza w aspekcie konieczności jego holistycznego i integralnego ujęcia⁵³.

Szóstą cechą jest podobna geneza tych dyscyplin. Wyrosły one przede wszystkim z określonego zapotrzebowania społecznego⁵⁴.

Następnym elementem łączącym obie nauki – również odwołującym się do ich genezy – jest fakt, że zakres badań, jakie prowadzi się w naukach o rodzinie, w przeważającej części mieścił się w tradycyjnie ujmowanym obszarze pedagogiki, a zwłaszcza pedagogiki rodziny⁵⁵.

Ósmym punktem zbieżnym nauk o rodzinie i pedagogiki (zwłaszcza w ich praktycznym zastosowaniu) jest rola, jaką może pełnić wiedza na temat rodziny w sferze edukacji, gdyż „sfera edukacyjna jest [...] jedną z przesłanek uzasadniających celowość namysłu nad racją istnienia dziedziny nauk o rodzinie”⁵⁶.

Dziwitym podobieństwem, które zapewne nie jest ostatnim, ale które bezpośrednio ukierunkuje na konkluzję powyższych rozważań, jest zauważalna „otwartość” czy też „plastyczność” tych dyscyplin w kształtowaniu ich dalszego statusu naukowego. Arkadiusz Żukiewicz zauważył, że

-
- 50 L. Waga, *Związek teorii z praktyką w problematyce rodzin zastępczych w wybranych czasopismach pedagogicznych*, w: *Rodzicielstwo zastępcze w dobie przemian – założenia i rzeczywistość*, red. P. Kaszubska-Dziedzic, Opole 2024, s. 70–73.
 - 51 A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w systemie nauki polskiej, s. 520–522; M. Nowak, *Metodologia pedagogiki między „naukowością/teoretycznością” a „praktycznością”*, w: *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, red. D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 145–170.
 - 52 J. Klys, *Nauki o rodzinie*, s. 40; D. Kubinowski, *Metodologia badań pedagogicznych między normatywnością a opisowością*, w: *Krytyka metodologiczna w praktyce tworzenia wiedzy*, red. J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac, S. Pasikowski, Łódź 2019, s. 79–90.
 - 53 D. Kubinowski, *Pedagogiczne myślenie humanistyczne jako kategoria metodologiczna*, w: *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, red. D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 177–178; B. Matyjas, *Badania nad rodziną. Perspektywa pedagogiki społecznej*, „*Pedagogika Społeczna Nova*”, 4 (2024), nr 7, s. 30–35, <https://doi.org/10.14746/psn.2024.4.7.2>; B. Śliwerski, E. Wnuk-Lipiński, *Nauki o rodzinie*, s. 101; A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w systemie nauki polskiej, s. 520–523.
 - 54 M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin 2000, s. 89–90; A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” – racja istnienia, s. 589–590.
 - 55 J. Mastalski, *Pedagogiczne wymiary nauk o rodzinie*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 45–47; A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w systemie nauki polskiej, s. 530.
 - 56 A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” – racja istnienia, s. 593.

zarówno dziedzinowy, jak i dyscyplinarny proces formowania się nauk o rodzinie sprzyja podejmowaniu analiz oraz inicjowaniu dyskursu, którego celem jest wypracowanie naukowych filarów wyznaczających dalsze kierunki rozwoju teoretycznego, metodologicznego, a także metodycznego – orientowanego na wspieranie praktyki służby w rodzinie, dla rodziny i z rodziną⁵⁷.

Podobne wnioski zaprezentowała Danuta Opozda stwierdzając, że

wyduje się, że można [...] na kwestię *in statu nascendi* pedagogiki rodziny spojrzeć jako na szansę, wyraz rozwoju, otwartości i „dojrzałości subdyscyplinarnej” umożliwiającej wejście w kooperację z innymi subdyscyplinami i dyscyplinami. Proces integracji wiedzy o wychowaniu w rodzinie w pedagogice rodziny oznacza udział tej subdyscypliny w dialogu intradyscyplinarnym i interdyscyplinarnym⁵⁸.

Swoistym, praktycznym i przykładowym potwierdzeniem powyższej tezy jest proponowana w drugim punkcie tego artykułu próba rozważania statusu nauk o rodzinie w kontekście analiz na temat rozumienia nauk o wychowaniu. Dyskursy prowadzone w obszarze pedagogiki mogą bowiem badaczom nauk o rodzinie wskazywać możliwości integrowania budowanej wiedzy i oferować wypracowane w pedagogice rozwiązania.

Biorąc pod uwagę tak wiele podobieństw pomiędzy pedagogiką a naukami o rodzinie zarówno na poziomie metateoretycznym oraz metodologicznym, jak i teoretycznym oraz praktycznym, autor niniejszego opracowania proponuje, aby w podejściach badawczych nad naukami o rodzinie przyjmować perspektywy analogiczne do tych, które zostały już wypracowane w dyskursach nad pedagogiką czy ogólnie nad naukami o wychowaniu. Oznaczałoby to zatem, że obecne nauki o rodzinie mogłyby być traktowane jako nauka nauk o rodzinie. Przeszkodą nie byłoby tutaj określanie ich w liczbie mnogiej, gdyż taka nauka nauk o rodzinie, podobnie jak nauka nauk o wychowaniu, swoim zasięgiem integrowałaby w istocie wiele różnych gałęzi wiedzy naukowej, oferując swoistego rodzaju syntezę nieabsolutną, a „integrując chwilową wielość-w-chwilową-jedność”, nie niszczyłaby „wielości skonfliktowanych dyskursów”. Zabieg ten można byłoby określić tytułowym pedagogicznym sprofilowaniem metateoretycznych dyskursów w naukach o rodzinie.

Zakończenie

Pedagogika i nauki o wychowaniu posiadają długą i bogatą tradycję namysłu nad swoim statusem naukowym. Badania prowadzone w tym obszarze oferują twórcze rozwiązania

57 A. Żukiewicz, „*Nauki o rodzinie*” w *systemie nauki polskiej*, s. 518.

58 D. Opozda, *Pedagogiczna refleksja nad rodziną*, s. 21.

i wciąż przyczyniają się do powiększania swego zasobu samowiedzy pedagogiki. Wyniki tych badań nie są jednak zastrzeżone wyłącznie dla przedstawicieli pedagogiki. Mogą stanowić inspirację dla innych dyscyplin w poszukiwaniu ich własnych podstaw i tożsamości. Powyższe rozważania były próbą ukazania potencjału poznawczego wytworzonego w metateoretycznych refleksjach nad pedagogiką dla rozwijających swój status naukowy i akademicki nauk o rodzinie.

References/Bibliografia

AKTY PRAWNE

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych: Dz. U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych: Dz. U. z 2018 r. poz. 1818.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych: Dz. U. z 2022 r. poz. 2202.

OPRACOWANIA

- Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
- Beck U., Beck-Gernsheim E., *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*, London-Thousand Oaks-New Delhi 2002.
- Bielińska-Gardziel I., *Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa 2009.
- Bragiel J., *Rodzina – przemiany definicyjne*, w: *Pedagogika społeczna. Spotkania, trwanie i zmienność, pogranicza*, red. A. Walczak, L. Telka, M. Granosik, Łódź 2020, s. 103–113, <https://doi.org/10.18778/8142-778-4.08>.
- Bronk A., *Podstawy nauk o religii*, Lublin 2003.
- Duraj-Nowakowa K., *Studiowanie literatury przedmiotu*, Kraków 2012.
- Kantowicz E., *Praca socjalna w Europie. Inspiracje teoretyczne i standardy kształcenia*, Olsztyn 2008.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Familiologia – przedmiot, zakres i metodologia badań*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 163–170.
- Kłys J., *Nauki o rodzinie*, „Studia nad Rodziną”, 5 (2001), nr 1, s. 35–52.
- Kojkoł J., *Religioznawstwo – drogi ku naukowości. Tradycja i nowoczesność. Ludzie, problemy, metody*, „Przegląd Religioznawczy”, 2024, nr 1, s. 169–198, <https://doi.org/10.34813/ptr/1.2024.11>.
- Kościuszko K., *O pluralizmie filozofii – polemika z Lyotardem*, w: *Pluralizm filozofii. Filozofia wobec pluralizmu*, red. S. Richert, Olsztyn 2006, s. 39–47.
- Kubinowski D., *Metodologia badań pedagogicznych między normatywnością a opisowością*, w: *Krytyka metodologiczna w praktyce tworzenia wiedzy*, red. J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac, S. Pasikowski, Łódź 2019, s. 79–90.
- Kubinowski D., *Pedagogiczne myślenie humanistyczne jako kategoria metodologiczna*, w: *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, red. D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 171–180.

- Kwak A., *Od rodziny nuklearnej Talcotta Parsonsa do wielości form życia rodzinnego współcześnie*, „Roczniki Nauk Społecznych”, 11(47) (2019), nr 4, s. 129–146, <http://dx.doi.org/10.18290/rns.2019.47.4-7>.
- Magier P., *Metateoria pedagogiki chrześcijańskiej*, Lublin 2019.
- Majdański K., *Głos w dyskusji nt. terminu „familiologia” jako określającego zespół nauk o rodzinie*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 183–186.
- Majdański S., *Rodzina jako kategoria naturalna i przedmiot badań oraz studiów w polskiej tradycji (szkieł naukoznawczy)*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 171–181.
- Mastalski J., *Pedagogiczne wymiary nauk o rodzinie*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 43–56.
- Matyjas B., *Badania nad rodziną. Perspektywa pedagogiki społecznej*, „Pedagogika Społeczna Nova”, 4 (2024), nr 7, s. 29–44, <http://dx.doi.org/10.14746/psn.2024.4.7.2>.
- Matyjas B., *Pedagogika rodziny. Aktualna problematyka i nowe obszary badawcze*, „Studia z Teorii Wychowania”, 11 (2020), nr 2, s. 81–98, <http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.3650>.
- Mazan T., *Przedmiot formalny nauk o rodzinie w ujęciu interdyscyplinarnym*, „Studia nad Rodziną”, 16 (2012), nr 1–2, s. 87–107.
- Mierzwiński B., *Głos w dyskusji na konferencji naukowej „Familiologia w systemie nauk”*, „Studia nad Rodziną”, 10 (2006), nr 1–2, s. 187–188.
- Nowak M., *Metodologia pedagogiki między „naukowością/teoretycznością” a „praktycznością”*, w: *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*, red. D. Kubinowski, M. Nowak, Kraków 2006, s. 145–170.
- Nowak M., *Pedagogiczny profil nauk o wychowaniu. Studium z odniesieniami do pedagogiki pielęgniarstwa*, Lublin 2012.
- Nowak M., *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin 2000.
- Opozda D., *Interdyscyplinarność i intradyscyplinarność w pedagogice rodziny*, „Paedagogia Christiana”, 34 (2014), nr 2, s. 169–183, <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2014.029>.
- Opozda D., *Pedagogiczna refleksja nad rodziną między dążeniem do integracji i specjalizacji wiedzy (na przykładzie rozwoju pedagogiki rodziny w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II)*, „Roczniki Pedagogiczne”, 12(48) (2020), nr 4, s. 17–28, <https://doi.org/10.18290/rped20124-2>.
- Opozda D., *Pedagogika rodziny – refleksja nad konceptualizacją przedmiotu poznania*, w: *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe*, t. 1: *Familiologia*, red. M. Marczewski i in., Gdańsk 2016, s. 41–51.
- Opozda D., *Struktura i treść jednostkowej wiedzy o wychowaniu. Studium pedagogiczne wiedzy rodziców i jej korelatów*, Lublin 2012.
- Ozorowski M., *Historia starań o utworzenie dyscypliny nauki o rodzinie w Polsce*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 79–96.
- Palka S., *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, Gdańsk 2006.
- Parzyszek M., *Pedagogika rodziny jako subdyscyplina pedagogiczna o charakterze teoretycznym i empirycznym. Z doświadczeń Instytutu Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, „Roczniki Pedagogiczne”, 12(48) (2020), nr 4, s. 5–16, <https://doi.org/10.18290/rped20124-1>.
- Pieter J., *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975.
- Suchodolski B., *Trzy pedagogiki*, Warszawa 1970.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, wyd. 2, Warszawa 1970.
- Śliwerski B., *Nauki o wychowaniu a pedagogika*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne”, 1 (2015), nr 1, s. 14–41.

- Śliwerski B., Wnuk-Lipiński E., *Nauki o rodzinie*, w: *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, red. J. Stala, Kraków 2014, s. 97–124.
- Tyszcza Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2002.
- Waga L., *Paradygmaty badań w naukach o rodzinie w kontekście współczesnych dyskursów metodologicznych w pedagogice*, „Roczniki Pedagogiczne”, 17(53) (2025), nr 4, s. 9–22, <https://doi.org/10.18290/rped25174.1>.
- Waga L., *Pojęcie interdyscyplinarności w pracy socjalnej. Integrująca rola pedagogiki w budowaniu teorii pracy socjalnej*, „Viae Educationis. Studies of Education and Didactics”, 2 (2023), nr 4, s. 43–50, <https://doi.org/10.15804/ve.2023.04.05>.
- Waga L., *Związek teorii z praktyką w problematyce rodzin zastępczych w wybranych czasopismach pedagogicznych*, w: *Rodzicielstwo zastępcze w dobie przemian – założenia i rzeczywistość*, red. P. Kaszubska-Dziergas, Opole 2024, s. 69–83.
- Zdybicka Z.J., *Czym jest religioznawstwo?*, „Roczniki Filozoficzne”, 35 (1987), z. 1, s. 283–292.
- Zellma A., *Kształcenie na kierunku nauki o rodzinie w kontekście współczesnej polskiej polityki społecznej*, „Studia Warmińskie”, 54 (2017), s. 195–221, <https://doi.org/10.31648/sw.68>.
- Żukiewicz A., „*Nauki o rodzinie*” – racja istnienia w świetle społecznych potrzeb XXI wieku. „NoR” – autonomia dziedziny, „Family Forum”, 2024, s. 587–597, <https://doi.org/10.25167/FF/5539>.
- Żukiewicz A., „*Nauki o rodzinie*” w systemie nauki polskiej. Wstęp do dyskursu o dziedzinie i dyscyplinach naukowych, „Family Forum”, 2023, s. 517–534, <https://doi.org/10.25167/FF/5063>.
- Żyromski M., *Patriarchalna rodzina rzymska – mit czy rzeczywistość?*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, 18 (2007), s. 131–141.

NETOGRAFIA

- Organisation for Economic Co-operation and Development, *Revised Fields of Science and Technology*, 2007, <https://web.archive.oecd.org/2012-06-15/138575-38235147.pdf> [dostęp: 6.10.2025].
- Wykaz dziedzin nauki i technik według klasyfikacji OECD*, <https://nawa.gov.pl/images/Liste-OECD---PL.docx.pdf> [dostęp: 6.10.2025].